

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

Slobodan Marković

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

Prvo predavanje: UVOD

PREDMET

Estetski fenomeni

ESTETSKO, LEPO, UMETNIČKO

estetska percepcija, estetsko suđenje, estetske emocije, estetski doživljaj, estetske sposobnosti, estetske potrebe, umetnička kreativnost, otvorenost za estetsku i umetničku stimulaciju, doživljaj lepog, procena estetske privlačnosti, razumevanje umetničkih dela, umetnička ekspertiza itd.

PREDMET

PSIHOLOŠKA ESTETIKA

estetska preferencija i
doživljaj lepote

različitih kategorija objekata

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

razumevanje značenja i
estetski doživljaj

umetnosti

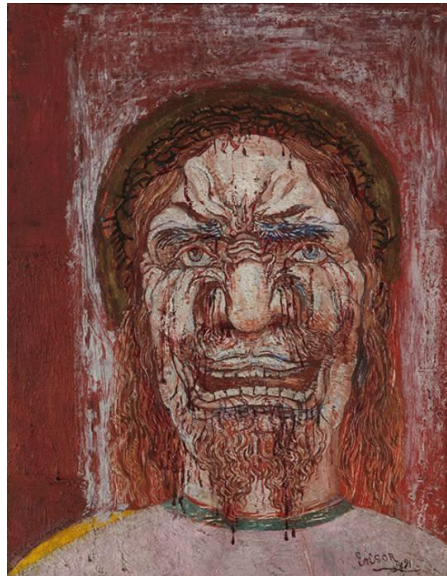

PREDMET

PSIHOLOŠKA ESTETIKA

**estetska preferencija i
doživljaj lepote**

različitih kategorija objekata

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

razumevanje značenja i
estetski doživljaj

umetnosti

PREDMET

PSIHOLOŠKA ESTETIKA

estetska preferencija i
doživljaj lepote

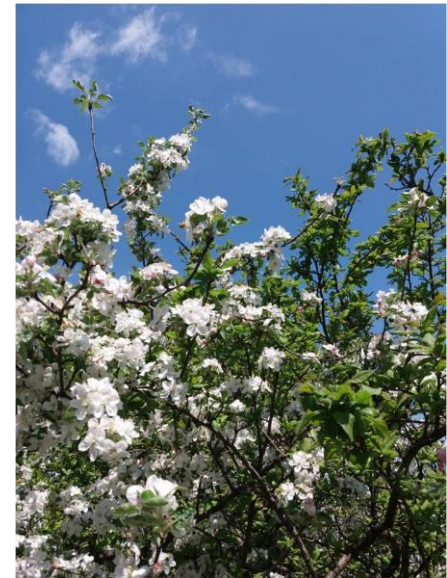
različitih kategorija objekata

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

**razumevanje značenja i
estetski doživljaj**

umetnosti

PRISTUPI

Načelni

FILOZOFSKO-ESTETIČKI

npr. definisanje metafizičkih osnova kategorije lepog

PRIRODNO-NAUČNI

npr. geometrijska analiza likovne kompozicije

Metodološki

KVALITATIVNO-ESEJISTIČKI

npr. tumačenje značenja književnih dela

KVANTITATIVNO-EMPIRIJSKI

npr. eksperimentalno istraživanje preferencije zlatnog preseka

Problemski

SOCIO-KULTURNI

npr. društvena kontekstualizacija nastanka umetničkih formi

PSIHOLOŠKO-BIHEJVIORALNI

npr. specifikovanje kognitivnih faktora estetske preferencije

BIOLOŠKO-EVOLUCIONI

npr. nalaženje adaptivne funkcije estetskog ponašanja

FIZIOLOŠKO-NEURALNI

npr. identifikacija moždanih korelata estetskog suđenja

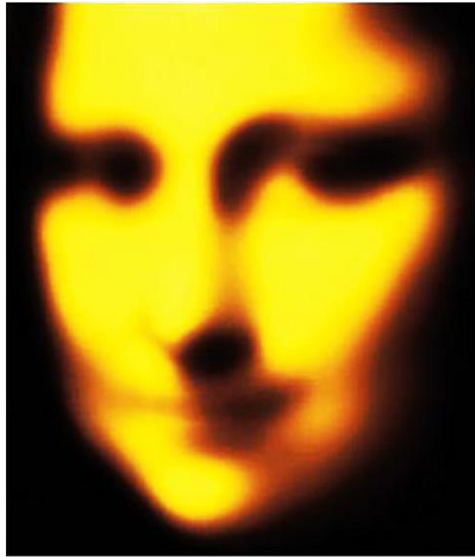
PRISTUPI

“Ona je starija od stenja koje je okružuje, poput vampira, umirala je više puta i zna sve tajne s one strane groba; bila je gnjurac u dubokim morima i krije za sebe njihov sudnji dan; pogađala se sa istočnjačkim trgovcima oko neobičnih tkanina; kao Leda, bila je majka Jelene Trojanske, i, kao sveta Ana, majka Marijina; i sve je to za nju bilo samo kao najljepša muzika lira i flauta.”

Pater & Bloom, 1974.

PRISTUPI

Low pass filter:
periferni vid
magno put

jači osmeh

Pokreti očiju:
čas centar,
čas periferija...

osmeh?

High pass filter:
centralni vid
parvo put

slabiji osmeh

Livingstone, 2002.

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

OBJEKTIVIZAM-SUBJEKTIVIZAM

Da li nam se stvari sviđaju zato što su lepe ili su lepe zato što nam se sviđaju?

Objektivizam: Stvari poseduju izvesna objektivna estetska svojstva (npr. sklad, simetriju ili jasnoću).

Idealizam, misticizam: *Pitagorejci, Platonisti; Hegel, 1826.*

Formalizam: *Bell, 1913; Zangwill, 2001.*

Subjektivizam: Stvari nisu po sebi ni lepe ni ružne. Lepota počiva u očima posmatrača (mentalna ili kulturna konstrukcija).

Empirizam: *Hutcheson, 1729; Hume, 1757.*

(Post) strukturalizam: *Derrida, 1978; Foucault, 1994; Lacan, 1978; Lévi-Strauss, 1962.*

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

OBJEKTIVIZAM-SUBJEKTIVIZAM

Da li nam se stvari sviđaju zato što su lepe ili su lepe zato što nam se sviđaju?

Rešavanje dihotomije:

Primarni kvaliteti (odraz objektivnih svojstava)

Sekundarni kvaliteti (subjektivno projektovana svojstva)

Locke, 1689.

Doživljaj lepog je subjektivan jer počiva na subjektivnom sudu, ali budući da referira na objektivnu lepotu, on je ujedno i objektivan!

Kant, 1790.

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

HARMONIJA-DINAMIKA

Fokus na strukturu ili fokus na funkciju?

Harmonija: Matematička pravila i zakonitosti estetske harmonije (npr. simetrija, zlatni presek, slaganje boja, geometrijski balans, itd).

Idealizam, misticizam: *Pitagorejci, Platonisti; Hegel, 1826.*
Hogarth, 1753; Hutchison, 1729; Zeising, 1854

Dinamika: Kritička (negativna), a ne apologetska (ukrašavajuća) funkcija umetnosti.

Kritička teorija: *Adorno, 1970; Markuse, 1977.*
Egzistencijalizam: *Sartre, 1947.*

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

RACIONALNO-ČULNO

Da li je za doživljavanje lepog nužno deduktivno suđenje?

Racionalno: Estetski doživljaj počiva na estetskom sudu, mišljenju, refleksiji, razumevanju simboličkih slojeva umetničkog dela i sl.

Idealizam: *Hegel, 1826; Kant, 1790.*

Analitička filozofija: *Goodman, 1968; Wittgenstein, 1961*

Čulno: Osećaj za lepo predstavlja najsavršeniji oblik čulnog saznanja.
Aisthesis = osetljivost, Estetika = nauka o osetljivosti!

Baumgarten, 1750.

Empirizam: *Locke, 1689; Hutcheson, 1729; Hume, 1757*

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

RACIONALNO-IRACIONALNO

Da li je za doživljavanje lepog nužno deduktivno suđenje?

Racionalno: Estetski doživljaj počiva na estetskom sudu, mišljenju, refleksiji, razumevanju simboličkih slojeva umetničkog dela i sl.

Idealizam: *Hegel, 1826; Kant, 1790.*

Analitička filozofija: *Goodman, 1968; Wittgenstein, 1961.*

Iracionalno: Ekspresivna funkcija - umetnost oslobađa subjekta od svakodnevnih nagona i burnih emocija.

Schopenhauer, 1859.

Teorija muzike: *Davis, 1994; Kivy, 1989.*

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

PRIRODA-UMETNOST

Da li priroda ima estetsku dimenziju?

Priroda: Lepo je univerzalna kategorija. Dakle, lepo može predstavljati i kategoriju pragmatičkog života. Lepo kao čulna prijatnost.

Baumgarten, 1750.

Empirizam: *Locke, 1689; Hutchison, 1729; Hume, 1757.*

Umetnost: Lepo je univerzalna kategorija duha, a ne prakse. Jedino “nezainteresovana lepota” dovodi do duhovnog zadovoljstva.

Hegel, 1826; Kant, 1890; Schelling, 1859.

ESTETIČKE DIHOTOMIJE

PRIRODA-UMETNOST

Da li priroda ima estetsku dimenziju?

Rešavanje dihotomije:

Mimezis: Odražavajuća priroda umetnosti. Priroda => umetnost

Poiesis: Kreativna priroda umetnosti. Umetnost => nova realnost

Aristotel; Kant, 1890.

SADRŽAJ KURSA: ESTETSKA PREFERENCIJA

OBJEKTIVNI DOMEN

Stimulusna ograničenja: simetrija, kompleksnost, zlatni presek, kompozicija, oblik, boja

Interakcija sredina-subjekt: izloženost, tipičnost, poznatost

Privlačnost lica i tela: kanoni lepote, dobre proporcije

SUBJEKTIVNI DOMEN

Razumevanje značenja umetnosti: implicitno značenje i eksplicitno znanje; tema i stil

Doživljaj lepote: struktura doživljaja lepog, apetitivno ponašanje

Estetski doživljaj: struktura i funkcija estetskog doživljaja; teorije i modeli

FOKUS KURSA

ESTETSKI FENOMENI

Doživljaj lepog, estetska prijetnost, estetska fascinacija itd.

FAKTORI ESTETSKE PREFERENCIJE

Regularnost (simetrija, poznatost) – kompleksnost (pobuđenost)

PRINCIPI UMETNIČKE REPREZENTACIJE

Figuralnost – apstrakcija; reprezentacija – ekspresija

TEORIJE I MODELI

Geštalt, psihoanaliza, kognitivna psihologija, evoluciona psihologija
neuroestetika